

Нерівний шлюб

КУПИТИ

Про книгу

У цій збірці ви знайдете оповідання, новели та повісті, написані упродовж кількох останніх років. Деякі з них були вже надруковані в обласних літературних журналах. Ці людські історії правдиві та захопливі, вони взяті з нашого життя, тому нікого не залишать байдужим. Книжка розрахована на широке коло читачів.

Ніна ФІАЛКО

НЕРІВНИЙ ШЛЮБ

Ніна Фіалко

Нерівний шлюб

Соціально-побутові оповідання та новели

ОБМАНУТІ НАДІЇ

Наталя вихором залетіла на подвір'я і лише коли побачила на порозі неньку, зупинилася. Її груди розпирала радість і вона хотіла якнайшвидше нею поділитися. Гафія давно не бачила доньку такою збудженою і задоволеною. Щоб не мучитися у здогадах, запитала:

— Невже літню зарплатню видали?

— Ай, мамо, вам лише гроші на думці, — невдоволено фиркнула Наталя. — Є речі важливіші й не менш вагомі. Ви, напевне, забули, куди я сьогодні їздила?

— Чого б це я мала забути? Але не думала, що від родичів ти можеш якусь добру новину привезти. Вони завжди даються чути лише тоді, коли їм щось треба.

Гафія пропустила доньку до хати й почовгала слідом. Усмішка з Наталиного лиця спала, але очі випромінювали радість і приховати її було важко.

— Тебе там хоч нагодували, чи як завжди? — запитала мати і, не чекаючи відповіді, пішла розігрівати борщ. Сподівалася, що, вгамувавши голод, донька поділиться з нею своєю радістю.

Наталя дорогою додому тішилась, що її заповітна мрія мати свою дитину нарешті збудеться, а тепер міркувала, як про це сказати мамі. У неї ж хворе серце, то як би ця новина не розхвилювала її.

...Невелике село було розташоване на мальовничих берегах Стрипи. Гафія народилася незадовго до того дня, коли радянські війська з визвольною місією прийшли в Галичину та чи не одразу почали встановлювати свої порядки. Молоде подружжя на кількох отриманих у посаг моргах поля щойно почало господарювати. Селяни, невдоволені польським пануванням, надіялися, що радянська влада, відповідно до проголошених політичних гасел, дозволить їм стати справжніми господарями на своїй землі. Та вже з перших місяців правління московітів батько після зборів приніс Марії, матері новонародженої Гафійки, невтішну новину:

— Даремно ми тішилися, зустрічаючи визволителів.

— Може, то лише балачки, — засумнівалася дружина. До неї новина про розкуркулення заможних селян долетіла швидше, ніж Андрій повернувся.

— Зачитували на сходці імена тих, у кого найбільше поля і багато худоби. Нам статками не рівнятися до них, але відомо, що апетит приходить під час їжі, — розмірковував Андрій. — Боюся, що потім візьмуться за таких, як ми.

— Ми ж не багаті! — скипіла Марія. — Вирощеного збіжжя ледве вистачає, щоб утримувати господарку.

— Кажуть, що землю й худобу заберуть до колгоспу.

— А нас зженуть спати під одну ковдру? Я боюся, Андрійку, злиднів. Ладна працювати день і ніч, лиш би не наймитувати в людей, — зажурено мовила жінка, схрестивши на грудях руки, як до молитви. — Бог такого не допустить.

— Комуністи не вірять в Бога і до молитов вони глухі. Не хвилюйся наперед і пильнуй дитину, щоб не довелося ще на дохторів гроші витратити, — попросив Андрій, приголубивши дружину.

Побралося подружжя зі спільної згоди за покликом серця. Шанували одне одного і намагалися оберігатись від усяких пліток, які могли внести розбрат у родину. Останні події, що зворохобили людей, нікого не залишали байдужим і заховатися від них не було змоги. В кожній хаті тільки й мови було про розкуркулення. Біднота тішилась, що нарешті їм щось перепаде з панського столу, а заможні селяни стривожилися не на жарт. Не так легко взяти й віддати зайдам чи ледарям своє добро, нажите важкою працею. Не хотіли вірити чуткам, які ураганом перелітали від хати до хати. Надіялися, що все-таки здоровий глузд переможе.

В очікуванні перемін промайнув місяць і під час чергових зборів, що зазвичай проходили після Служби в церкві, під'їхав «воронок» з військовими. Один з них зачитав список сільських активістів, і, не давши їм навіть з родиною попрощатися, звелів сідати в машину. Ця подія посіяла страх і паніку серед селян. «Хто той список складав?» — не в одного така думка свердлила мозок.

Найбільшою несподіванкою стала раптова депортація п'яти найзаможніших родин. Лише за кілька годин село втратило найбільш авторитетних і освічених людей.

— Ти досі надієшся, що нас подібне горе обмине? — запитувала Марія чоловіка й хотіла отримати обнадійливу відповідь. Бачила, як він вночі крутиться з боку на бік і важко переводить подих.

— Ми не поїдемо до ведмедів з малою дитиною. Я втечу до лісу, а ти віддаси їм усе, чого вони захочуть. Ми молоді, здорові, ще заробимо собі. Тебе з дитиною не відправлять нікуди, бо яка з тебе користь... — поділився своїми думками Андрій.

— Як же ж я без тебе впораюся? — бідкалася Марія, горнучись до коханого.

— Нас є кілька таких непокірних і ми поїдемо до міста, там легше загубитися. Дасть Бог, довго цей безлад тривати не буде і я повернуся додому.

Ніхто і у страшному сні не міг передбачити, що безлад лише починався...

Звістку про загибель Андрія Марія отримала наприкінці сорок п'ятого, коли війна вже покотилася на Захід. У жінки уже майже зажевірла надія, що нарешті чоловік повернеться додому. Лісові побратими якоїсь ночі принесли цю страшну новину і лише сказали, біля котрого села можна знайти братське поховання вояків.

Не ходила.

Не шукала.

Пригортала донечку до грудей і дякувала Богові, що залишив спогад про втрачене кохання. Не одна вона у селі вдова. В інших по кілька дітей залишилося на руках, їх треба годувати і виховувати. Все робила для того, щоб її Гафійка не почувалася сиротою.

Минали роки.

Вже й на Гафійку почали хлопці заглядатися. Не було у дівчини батька, але Марія виховала її ввічливою і працелюбною. В колгоспі у ланці, яка вирощувала цукрові буряки, вона — одна з кращих працівниць. Коли прийшов час виряджати доньку до шлюбу, попросила хрещеного Гафії замінити на церемонії Андрія. Хоч і недовго Марія прожила в парі з милим серцю, але й іншого прийняти до хати не наважилася. Донечку плекала, оберігала від усякого лиха і боялася, що вітчим не зможе її любити так, як рідний батько. Навіть зятеві Василю поставила умову, що віддасть за нього доньку лише тоді, якщо він погодиться жити з ними.

Марії колгосп допоміг хату збудувати, але важка праця з'їдала не тільки тіло, а й душу. Відчувала, що недовго топтатиме ряс і все робила для того, щоби донька залишилася господинею у своїй хаті.

Закоханий у Гафійку Василь на всі умови пристав би, лиш би йому не відмовили. Виріс у багатодітній родині й навіть зрадив, що йому не доведеться будуватися. Влився в нову родину й узявся до роботи. У жінок, які б вони не були спритні, на чоловічу роботу бракує не тільки вміння, а й сили.

Невдовзі Марія відійшла у засвіти, так і не дочекавшись онуків. Гафія народила донечку Наталю аж через рік потому і дуже побивалася, що ненька ніколи не побачить її. Схилившись над колискою, не раз плакала, що маленьке немовля мусить доручати нянечці у садочку, бо нема кому вдома доглянути. Декретна відпустка тривала лише два з половиною місяці, а цукрові буряки вінками стелилися полем і чекали проривки, повірки — і так до осені, поки солодке золото не доправлять на переробку. Бували роки, що зима припорошувала снігом не тільки урожай на полі, а й замордованих важкою працею людей.

Жінки з ланки нерідко допомагали Гафії, бо багатьом доводилося долати подібні побутові труднощі. В дитячому садку маленьких дітей було мало, тому доглядали їх у групі зі старшими. Належного догляду не було. У багатодітних сім'ях під наглядом бабусь діти бавили одне одного, а Гафія часто водила доньку за собою на роботу.

Василь працював трактористом і також світу Божого не бачив. Влітку — на полі, а взимку ремонтував техніку в холодній майстерні чи й під відкритим небом.

Не скаржилися. Багатьом було непереливки. Не встигнеш рота розтулити, як наступного дня керівництво вже знає і бере на олівець, щоби премію зняти. Колгосп відволікав від сімейних проблем, бо при соціалізмі успішними вважалися лише ті люди, які досягали успіху в суспільній роботі.

В гонитві за нагородами вчасно не помітили, що в Наталочки постава не така, як в інших дітей. Дівчинка голову втягувала в плечі й горбилась, ніби від важкої ноші. Гафія проводила пальцем дитині по хребту, і, не помітивши особливих змін, заспокоювалась.

— Мені здається, що в нашої донечки є якась вада... Та боюся комусь казати, щоб люди не почали прискіпуватися і приглядатися до дитини, — якось повідала вона чоловікові, коли лежали в ліжку.

— Маєш одну дитину й тої не змогла впильнувати! — вибухнув гнівом Василь. — Ще одну медаль хочеш на груди повісити?

— Не кричи! Ти також колгоспну роботу пильнуєш ліпше, ніж свою господарку. А я розриваюся на всі боки і нема часу до лікарні поїхати, — виправдовувалась дружина.

Давно вже хотіла поговорити з ним, та ніяк не наважувалася. Василь дедалі частіше приходив напідпитку з роботи, а з п'яним чоловіком жодних проблем не вирішиш. Він виправдовувався, що промерзає до кісток, тому рятується оковитою. Така проблема була в усіх механізаторів, які працювали разом з ним. Для них це норма, тож протестувати і жалітися не було сенсу. Її не зрозуміли б...

Мовчала. Терпіла. А тепер він дорікнув, що не впильнувала доньку.

— Завтра їдьте до району й нехай лікар подивиться. Вдома нічого не висидиш. Може, то ти сама собі щось нафантазувала і тепер спокою не маєш, — твердо, не підвищуючи голосу, сказав Василь і відвернувся до стіни.

За хвилю голосно захропів, а Гафія все міркувала, як би вранці швидше обійти нехитру господарку і встигнути на машину, яка щодня відвозила робітників до району.

Підійшовши вранці з дитиною на зупинку, де зазвичай збиралися охочі кудись їхати, побачила здивовані погляди односельців.

— Чому вам удома в таку холоднечу не сидиться? — запитав водій, запрошуючи Гафію до кабіни.

— Зубки в донечки болять, то мусимо до лікаря піти. Нехай вирве чи ліки які дасть, — злукавила жінка, бо в селі не встигнеш з рота випустити яку новину, як вона блискавкою вулицями розноситься.

— Через дві години я повертатимусь і якщо встигнете, то заберу вас і відвезу додому, — попередив водій.

Втішена Гафія вийшла біля дитячої поліклініки й поспішила до реєстратури. На щастя, відвідувачів було мало і невдовзі вона вже розповідала лікарці про свої підозри. Жінка поважного віку пильно оглянула Наталочку й, щоб не помилитися в діагнозі, направила до рентгенологічного кабінету зробити знімок хребта.

— А результатів довго чекати, бо за нами скоро машина має заїхати? — запитала Гафія рентгенолога, одягаючи доньку.

— Не менше години, та якщо попросите лікарку, щоб вона прийшла і подивилася знімок мокрим, то буде швидше, — порадив лікар співчутливо.

Гафія вихором влетіла до ортопеда і ледь не на колінах просила пришвидшити перегляд знімка. Лікарка здивовано глянула на неї.

— Вас машина більше хвилює, ніж результат обстеження.

— Що ви! Мене все хвилює, але якщо я не встигну, то потім доведеться до вечора десь вештатися, бо іншого транспорту нема. Сама пішки пішла би, а з дитиною не можу, — виправдовувалася і не спускала страдницького погляду з лікарки.

Лікарка лише зітхнула, та через півгодини пішла в рентген-кабінет і разом з колегою обговорили побачене на знімку.

— Ваша дитина любить молочні страви? — запитала Гафію, щоби краще зрозуміти причину сколіозу. Чи, може, колись дівчинка падала і травмувалася?

— Хіба десь у садочку і мені не сказали... Корови не тримаємо, тому молоко дитина бачить лише там. Якщо п'є... — перелякано відповіла вона, здогадуючись про невтішний вердикт лікарки.

— Нема вас чим потішити... В дівчинки грудний ювенільний сколіоз і, якщо ви не почнете робити правильний масаж і більше годувати її продуктами з великим вмістом кальцію, то може вирости горб. Для дівчинки це стане ще й психологічною травмою.

Вислухавши причину і наслідки неправильного розвитку дитячого хребта, Гафія налякалася. Не запам'ятала медичного терміну назви хвороби, лише, мов цвяшок, в голові вбилося слово «горб». «Солом'яний парубок будь-яку дівчину засватає, а хто Наталочку захоче взяти за дружину... Що сказати чоловікові, який з нетерпінням чекає на вердикт лікарів? Недоглянула єдину дитину!» — думки, мов чорні круки, довбали в голову.

Повернувшись додому, наштотхнулася на прискіпливий погляд Василя. Побачивши понурену дружину, здогадався, що вона привезла невтішну новину. Поки її не було, він по-господарськи обійшов подвір'я. Гафія, дорікаючи, мала рацію. Вони обоє пильнували колгоспну роботу і занедбали своє обійстя. Грамоти, медалі складали

в скриню, щоб колись донька пишалася батьками. Часто харчувалися похапцем, всухом'ятку, бо Гафія не мала часу по півдня на кухні випікати і виварювати. Про своє здоров'я не дбали, та коли це відбилося на дитині, Василь нарешті задумався...

Гафія, не дивлячись чоловікові в очі, показала довідку, написану химерним почерком, а потім, як могла, пояснила діагноз. Чекала крику, матюків і докорів. З Василевих очей сипалися іскри, руки трусилися, він готовий був роздерти виховательок у садочку, дружину і всіх тих, хто міг колись спричинити його дитині травму. Чоловік ухопив картуз і вилетів з хати, на ходу кинувши:

— За це тобі найбільший орден на груди!

Чи ж вона того хотіла? Чому раніше не звернула уваги, коли можна було виправити ваду? Цей невимовний докір залишиться з нею до останнього подиху. Василь став неговірким і байдужим до всього, що відбувалося навколо. Сумною тінню ходила Гафія. Причину такої переміни в поведінці подружжя люди зрозуміли, коли помітили у Наталі незначну фізичну ваду. В повоєнні роки у багатьох родинах росли нездорові діти. Адже то були важкі роки, коли бракувало харчів і ніхто не звертався до лікарів, аж поки хвороба не прив'язувала до ліжка.

Якось при черговому застіллі в майстерні товариш дорікнув Василеві:

— Як це ви змогли єдину дитину прогавити? Хто її заміж таку візьме?

— А тобі яка гризота?! — злісно обірвав його Василь. — Своїх виродків пильнуй!

Образа за образою призвели до бійки. Цю подію невдовзі обговорювали в кожній хаті. Василь нагнівався на цілий світ і ще більше приохотився до алкоголю. Частіше брав оковиту додому і попивав потайки від Гафії.

Наталочка ходила вже до п'ятого класу, коли Василь під час весняної культивації ґрунту, перебуваючи під хмелем, перекинувся трактором на косогорі. Товариші витягнули його сильно потовченого і живим до лікарні не довели.

Гафія зі своїм горем і бідною залишилася одна.

Минали роки.

Мати з донькою жили душа в душу. Гафія боялася самотності й постійно просила доньку, щоб та ніколи її не залишала.

— Вчися, дитино, щоб могла сама заробити на шматок хліба, бо заміж тебе не візьмуть, — повчала вона, натикаючись на насторожений погляд доньки.

— Хіба я така потворна? В мене личко гарне, брови рівненькі і зуби не такі, як у Оксани Петльованої, — заперечувала Наталочка, милуючись собою перед великим дзеркалом на дверцятах шафи.

— Люстерко зрадливе. Не вір йому.

— Мамо, хлопці ставляться до мене добре, ніхто не ображає і я не комплекую через свою ваду, — намагалася заспокоїти матір Наталя.

— Товаришувати будуть, але заміж не покличуть, — наполягала Гафія, програмуючи доньці майбутнє.

Наталя успішно закінчила школу, потім педагогічний інститут і повернулася до рідного села вчителькою молодших класів. Дуже любила дітей і вони відповідали їй взаємністю.

Минали роки. Про свою ущербність Наталя почала замислюватися тоді, коли всі її однокласники й однокашники одружились, а дехто встиг і вдруге. Її брали за куму — хрестити чужих дітей, кликали на різні урочисті події, але жоден чоловік не освідчився їй в коханні. З гіршими фізичними вадами жінки виходили заміж, а її, мов прокляту, доля обминала.

Гафія не заводила з донькою розмови про заміжжя. Чи не хотіла її засмучувати, чи була задоволена таким її становищем, важко було вгадати. Та якось Василева родичка із сусіднього села покликала Наталю в гості та познайомила з удівцем, у якого залишилося двійко дітей. Привітний, але недоглянутий чоловік зацікавив її. Розуміла, що одяг можна поміняти, лиш би порядною людиною був. Перед прийняттям рішення мусила порадитися з матір'ю, бо без неї вона на такий крок не посміла б наважитися.

— Підеш чужих дітей доглядати, а мене залишиш? — перелякалася Гафія.

— Мамо, я заміж хочу. Свої дитинки хочу. Невже ви того не розумієте? — переконувала, плачучи, донька.

— Йому треба наймички, а в тебе слабке здоров'я. Мого благословення ти не отримаєш! — різко обірвала розмову Гафія, ніби

цвяха забила у кришку домовини.

Кілька днів обидві не розмовляли між собою. Побачивши в ліжку матір з перев'язаною головою Наталя зрозуміла, що переконати її не вдасться.

Змирилась. Бракувало сміливості піти матері наперекір. «Мабуть, не судилось у цьому житті побувати мені у шлюбі та народити дітей...» — вкоренилась думка, але мріяти Наталя не полишала.

Вона не скаржилася на здоров'я, довгими зимовими ночами обіймала холодну подушку, а тіло горіло бажанням притулитися до чоловіка. Мріяла пережити хоч одну з пристрастей, про які читала в романах. Готова була віддатися коханцеві за першим покликом серця, народити позашлюбну дитину і не звертати уваги на презирливі погляди односельців.

Хотіла. Мала залицяльників, але привести котрогось додому не могла. Побоялася заслужити славу сільської шльондри.

Час невпинно відраховував дні, місяці та роки... Задоволеною почувалася лише Гафія. Донька пильно доглядала за нею і мати була впевнена, що спокійно доживе віку і помре у своєму ліжку. Чомусь на старість багато людей мріють про такий фінал.

Наталю дедалі частіше мучило передчуття, що вона залишиться самотою і коли зістариться, то не буде кому горнятко води подати. Колеги радили виховати чужу дитину, але шансів нешлюбній жінці отримати дозвіл на всиновлення не було. Кожна мрія розбивалась об людську байдужість і небажання зрозуміти біль самотньої людини.

Ще один шанс доля подарувала Наталі, коли вона вже вийшла на пенсію. Перейшла на іншу роботу і почувалася матеріально забезпеченою людиною. Але для кого це все? Хотіла поділитися з кимось не тільки статками, а й теплом свого серця, турботою.

Кажуть, що Бог не посилає нам випадкових людей. Знову родичка, з якою передзвонювалися лише час від часу, проявила інтерес до долі племінниці. Не пояснювала причини, але уклінно просила приїхати до неї. Не обтяжена особливими клопотами, дочекавшись неділі, Наталя поїхала до сусіднього села. Після того безуспішного сватання за вдівця Наталя почувалася винуватою. Соромно було признатися, що тоді даремно послухала матір і не погодилася піти на чужі діти. Знала від

інших, що знайшлася жінка краща за неї, вивела тих дітей в люди і тепер живе в мирі та злагоді з коханим чоловіком.

Чого тільки не передумала дорогою! «Невже знову якогось вдівця запропонують? За пияка не піду», — твердо вирішила Наталя.

На превелике здивування, родичка про чоловіків навіть не згадувала. Напевне, знала непоступливий характер Гафії, яка вбила собі в голову, що не варто ламати через коліно те, що не дано Богом. З великою повагою до покійного Василя тітка хотіла допомогти його доньці.

— У сусідньому районі живе моя шкільна подруга. Там залишилася сиротою десятирічна дівчинка, її хочуть віддати до дитячого притулку...

Наталя стрепенулась, серце виривалося із грудей. Не могла видавити з себе навіть запитання: «Що далі? Чия то дитина?»

— Мати відреклася від неї ще маленькою. Привезла своїй мамі, побула кілька днів і повіялася світами. Старенька не знала, що й думати, бо донька ніби у воду канула. Сусіди ще тоді пропонували здати дівчинку до притулку, але бабуся категорично відмовилася це зробити. «Може, Бог дасть мені віку стільки, що встигну поставити внучку на ноги», — часто повторювала вона, клякаючи перед образами.

Як виявилось, у Нього на нас свої плани. Тиждень тому бабуся померла і дівчинка залишилася сама. В односельців свої клопоти і вони не захотіли взяти до своїх родин доньку непутящої мами. Ніхто не знав, куди та завіялася і чи взагалі жива... От я й подумала, може, ця дівчинка для тебе стане сенсом життя?

— Хіба мені дозволять удочерити її? — насилу вимовила Наталя.

— Спробувати можна. Її вже не потрібно з пелюшок виховувати, а через кілька років вона вже тобі зможе допомагати. Мама не вічна, а самотній людині важко жити.

— Хіба я допомоги прагну? Сама хочу комусь подарувати свою любов і все, що маю. Дякую, що хоч ви мене розумієте...

— Мама не стане знову на заваді? — перепитала вкотре родичка.

— Де б я на неї зважала! Шкодую, що минулого разу Вас не послухала. А як це зробити на практиці? — рішуче запитала Наталя.

— Зателефоную подрузі й наступної неділі поїдемо на оглядини. Не боїшся?

— Все життя мати справу з дітьми і боятися їх?! Це не про мене. Лиш би дівчинка прийняла мене за свою — і я небо їй прихилю!

Додому Наталя поверталася із піднесеним настроєм. Не йшла вулицею, а на крилах летіла, поки не зустріла Гафію на порозі. Переодягнувшись зі святкового вбрання, повісила його в шафі й аж тоді присіла біля мами. Наперед знала, що вона скаже, але й без її згоди цей план здійснити не вдасться. У думках підбирала слова й переконливі аргументи.

— Не муч мене, а кажи, що сталося! — вивела із задуми мати.

— Ще нічого не сталося, але з'явився шанс удочерити дівчинку, — тихо мовила Наталя і спостерігала, як у неньки від здивування піднялися брови.

— І ти надієшся, що вона тебе любитиме більше, ніж я?

— Я любитиму її. Десятирічна дівчинка залишилася сиротою і ми допоможемо їй прожити без біди до повноліття. Якщо все складеться так, як я мрію, то колись вона буде привозити до мене своїх дітей. Я не почуватимуся самотньою, коли ви відійдете... — тихо переконувала донька.

— Скільки вовка не годуй, він все одно у ліс дивиться. Істина стара, мов світ. Ти хоч знаєш, хто її батьки? Яблуко від яблунки далеко не падає, — кидала у повітря свої застереження, але Наталя до них не прислухалася. Не розкривала матері всіх подробиць, бо сама мало що знала.

— Наступної неділі їдемо домовлятися, — рішуче повідомила донька і вийшла з хати, залишивши матір наодинці зі своїми сумнівами.

Наступних два місяці проминули у гонитві по установах і комісіях, які виписували довідки, оглядали побутові умови проживання і писали свої висновки. Сироту на ім'я Оля прийомна мати бачила лише двічі.

Худенька, з гострим недовірливим поглядом, дівчинка без особливого захоплення дивилася на Наталю. Їй страшно було покидати бабусине обійстя, де проминуло її дитинство, сусідів, до яких звикла ходити на обід. Попрощатися з мрією, що мама колись згадає про неї і забере до себе. Скільки років вона нишком виходила за ворота і виглядала її, а тепер поїде до чужої тьоті, а там мама її ніколи не знайде.

— Оленько, люба, не бійся. У нас тобі буде добре. Ти ходитимеш до гарної школи, де тебе ніхто не ображатиме. А я любитиму тебе, як своє

дитя, — примовляла Наталя, пригортаючи дівчинку до грудей.

— Ви приїхали за мною машиною? — поцікавилася вона.

— Ні, голубко. Звідси їздить прямий автобус і невдовзі ми будемо вдома. Бери найдорожчі для тебе речі, подякуй добрим людям за опіку і поїдемо додому.

Дівчинка невдоволено зморщила носа і показала на велику дорожню сумку.

— Ми зібрали всі її речі, — сказала сусідка й покликала чоловіка, щоб допоміг донести її до автобуса. — Ми будемо тобі телефонувати, Олю. Не забувай, що покірне телятко двох маток ссе.

Оля цю настанову зрозуміла по-своєму, коли їх на подвір'ї зустріла баба Гафія...

Перший рік видався для всіх дуже важким. Оля навіть близько не наближалася до бабці, бо вона була не така привітна, як та, яку вона нещодавно втратила. Гафія сердилася, що дівчинка не сприймає її. Найтяжче було Наталі, бо вона хотіла примирити обох.

Вона викинула з привезеної сумки більшість речей, які були в незадовільному стані, куплені переважно у секонд-хенді. Їздила з Олею по крамницях і купувала нові речі, щоб люди не говорили, що вона щось для дитини шкодує. Обличчя дівчинки сяяло лише тоді, коли Наталя просила приміряти обновку. Потім її погляд згасав, дівчинка поверталася у свій куточок і переглядала малюнки в книжках.

— Оленько, доню, вчителька казала, що ти погано читаєш. Я хочу, щоб нову книжечку ти прочитала вголос, поки я нарізатиму овочі на салат. Сідай біля мене, — попросила привітно Наталя.

— Більше нічого не хочете? — блимнула очима Оля, але, наштотхнувшись на усмішку прийомної мами, сіла край столу і почала читати.

— Ти в мене розумниця і я хочу, щоб ти колись вступила до інституту і отримала вищу освіту. Тому не гнівайся і берися до роботи.

Так крок за кроком Наталя намагалася змінити життя дитини, вселити надію, що всього на світі можна досягти, прикладаючи зусилля. Важко ці кроки давалися... Оля і до рідної бабусі пискувала, побачивши, що вона її не наздожене, якби й хотіла покарати. Наталя, маючи значний педагогічний досвід, вірила, що виховання дітей на загал залежить від поведінки в родині. Хотіла і колегам показати, що

любов'ю і ненав'язливою наукою можна достукатися до серця кожної дитини. Не приховувала від Олі грошей, які лежали у певному місці. Наголошувала, що в родині має панувати повна довіра.

Якось Гафія злягла і майже не виходила з хати, хоча літо було у повному розпалі. Вік і болячки нагадували, що пора збиратися в дорогу... Зранку Наталя поспішила на роботу й забула винести з-під матері нічний горщик. Старенька не хотіла, щоб він стояв увесь день біля неї й попросила Олю винести його надвір.

— Ви мене притягнули сюди, щоб я з-під вас горшки виносила?! — скипіла мала і кулею вилетіла з хати.

Гафію трусило в ліжку, аж поки не прийшла донька. Відразу накинулася на неї, що та забула про свій обов'язок. Про негідну поведінку Олі змовчала. Пожаліла доньку.

Через кілька днів бабуса ще більше занедужала. Підкликала Олю, дала двісті гривень і попросила збігати до медпункту й купити їй ліки. Вважала, що дванадцятирічній дівчинці така послуга приємніша.

— Там дівчата знають, які я ліки приймаю. Ще купиш собі в магазині цукерок, а мені — пляшку газованої водички.

Оля вхопила купюру — і аж закурило за нею. Довго Гафія чекала тих ліків. Чула, як рипнули двері, але до її кімнати Оля не зайшла. «Що могло трапитися?» — свердлила думка. Коли Наталя повернулася з роботи, мати розповіла їй про дивну поведінку її підопічної.

— Мамо, я принесла вам ліки, — виправдовувалась донька. — Ви нічого не сплутали?

— Мене болить серце, але пам'яттю Бог не обділив.

— Оленько, доню, ти чуєш, у чому тебе бабуня звинувачує? — втупилася в неї пильним поглядом Наталя.

— І ви її повірили? Баба бреше. Вона стара і нічого не пам'ятає! — не кліпнувши оком, вигукнула дівчинка.

Гафію почало трусити, потім вона знепритомніла. Коли приїхали лікарі, старенька вже переступила межу й прямувала дорогою у засвіти...

Трагічні події того дня Наталя почала аналізувати лише згодом, коли і до неї підкралась підозра, що донька нещира з нею. Почала помічати в шухляді її стола косметику і деякі дрібнички, на які вона грошей не давала. Оля відхрещувалась, що ці речі їй подарували подружки

в класі. Наталя найбільше боялася, щоб люди не думали, що її прийомна дитина обділена увагою і коштами. Собі давно вже нічого не купувала, бо все витрачала на доньку. Коли ж довідалася, що ніхто ніяких їй подарунків не робив, стала помічати, як Оля без дозволу бере гроші з купки і не признається. Наталя жодного разу не відмовила їй, але, мабуть, генетична схильність запхати руку в чужу кишеню брала гору...

Наталя не знала, як із цим боротися. Нікому не розкажеш, бо рознесуть по селу і почнуть зневажати дівчину, а жодна мати цього не хоче.

На зауваження Оля відповідала агресією і сльозами. Дорікала, що Наталя її не любить, тому й прискіпується.

Випробування тривало п'ять років. Вимоги Олі ставали сміливішими і дорожчими.

— Багато дітей в школі мають нові смартфони і я такого хочу! — якось заявила вона.

— Донечко, в нас нема таких грошей, — перелякалася Наталя. — Твій телефон ще не такий старий, а до випускного, якщо гарно здаси ЗНО, то я навіть у кредит тобі куплю.

Оля кілька днів гнівалася, відмовлялася від їжі й уникала розмови. Сподівалася, що мати здасться і позичить гроші на чергову забавку. Наталя боргів боялась, як вогню, тому встояла, але ще раз вибачилася перед Олею.

Якось зателефонувала та ж родичка і повідала Наталі неприємну новину. В селі об'явився нібито батько Олі. Колись він мав любовні стосунки з її матір'ю. Потім виїхав на заробітки до Росії, там завів сім'ю і до рідного села не навідувався. Та видно, ностальгія таки мучила. Приїхав похвалитися своїм доробком і заодно провідати стареньку матір, яка вже на ладан дихала. Люди й нагадали йому, що від колишнього кохання в нього залишилася донька-сирота. Чи то совість у чоловіка прокинулася, чи вважав, що п'ятнадцятирічна дитина — це не маля в пелюшках з купою проблем. Великого клопоту не завдасть, якщо він забере її з собою і допоможе закінчити школу. Відразу звернувся до відповідних органів з вимогою розірвати договір усиновлення.

— Мені дуже шкода, Наталю. Я щиро хотіла тобі допомогти, — виправдовувалася родичка. — Чекай гостей!

Нема слів, якими я могла б виразити біль і розпач цієї доброї, розумної та дуже терпеливої жінки! Наталя нічого не сказала Олі. Надіялася, що це якийсь розіграш або плітки. Все це не вкладалося в голову. Знала, що просто так розірвати усиновлення неможливо. Принаймні, потрібна згода Олі. Чекаючи комісії, годила їй, як лише могла.

Візит новоспеченого батька і представника соціальної служби не забарився. Перелякана Наталя стояла, мов укопана, і не могла зрушити з місця. Коли Оля почула мету приїзду чужих людей, з бісівським сміхом затанцювала навколо Наталі, а потім повисла на шії в батька.

— Я знала, що ви з матір'ю мене знайдете і заберете від цієї жадібної жінки! — примовляла вона. — Вона знущається з мене і я не хочу жити з нею жодного дня!

Найбільше була здивована соціальна працівниця, котра тримала на контролі цю сім'ю і досі ніхто жодного поганого слова про неї не сказав. Чоловік, побачивши в дівчинки схожі з колишньою коханкою риси обличчя, так розчулився, що ледь сльозу не пустив.

— Тоді збирайся, доню! Чого по кілька разів їздити туди-сюди, — розпорядився він, навіть не глянувши у бік Наталі.

Оля похапцем складала в пакети все, що вважала своїм, і через кілька хвилин уже стояла на порозі.

Оніміла Наталя впала на диван і залилася слізьми.

— Вибачте, Наталю Василівно, але ми тут безсилі... — тихо мовила соціальна працівниця і вийшла з хати.

— Олю, попрощайся, бо так негарно, — зауважив чоловік і не зрушив з місця, поки та не підійшла до Наталі. Жодного слова подяки. Не дивлячись їй у вічі, обняла і витиснула: «Пока!»

— Хай тобі щастить, дитино! — тихо мовила Наталя, розуміючи, що слово «пока» у цьому випадку недоречне.

Після їхнього від'їзду Наталя втратила лік часу. Дні минали одноманітно в сльозах і розпачі. Залишаючись на самоті, аналізувала ледь не кожний день відтоді, як Оля переступила поріг їхньої хати. Намагалася знайти свої помилки у вихованні.

Але життя тривало. Треба було змиритися з ситуацією і погодитися з тезою, що мрії збуваються не у всіх.

Обговорювали цей випадок педагоги і у школі. Старша колега, знаючи характер Наталі та її щирі наміри зробити щасливою хоч одну дитину, мовила:

— Тепер Ви ще раз переконалися, що не все залежить від вчителя. Важливим впливом на характер людини є генетика.

— Я вже зрозуміла це, але мені від того не легше, — похнюпила голову Наталя.

Не минуло і двох тижнів, як знову озвалася родичка. Вона переживала не тільки за емоційний стан Наталі, а й продовжувала стежити за розвитком подій, що розгорілися довкола сироти. Подруга з того села тримала руку на пульсі й майже щодня розповідала телефоном новини про дівчинку. Односельці розділилися на два табори. Родичі не схвалювали вчинок новоспеченого батька розірвати договір усиновлення, бо він міг би фінансово допомогти доньці й не тягнути її до Сибіру. Пригадуючи поведінку матері-зозулі, підкинули ідею зробити тест на батьківство. Результат шокував усіх. Невтішним він виявився для Олі. Чоловік, який готовий був визнати її своєю, не був її біологічним батьком. Залишивши довідку з результатом тесту і кілька сотень доларів дитині на прожиття, він поспішно виїхав, навіть не попрощавшись.

— Для чого ти мені це все розповідаєш? — запитала, вражена почутим, Наталя.

— Все повертається на твою користь. Оля перебуває в Тернополі, поки знайдуть місце в інтернаті.

— І де ти там побачила якусь мою користь? І чи я її шукала? — сердито запитала, бо не думала, що люди в подібній справі шукають вигоди.

— Сирота залишилася біля розбитого корита. Ти ж розумніша...

— Я знаю, до чого ти хилиш. Вона хоч згадувала мене?

— Люди казали, що хоче поїхати до тебе, щоби забрати якусь заначку, про яку при від'їзді забула.

Від почутого Наталі стало погано. Тепер зрозуміла, що Оля потайки брала гроші й ховала у сховок. Що вона планувала, лише їй відомо. Чи

можна дитині зробити добро, якщо вона сама того не хоче? Як із цим жити?

— Чому ти мовчиш?! — кричала родичка у слухавку. — Може, спробуєте ще раз порозумітися?

— Дякую за ваше бажання мені допомогти, але двічі увійти в одну річку ще нікому не вдавалося...

ЖУРАВЛИНИЙ КЛИЧ

Глибоку ніч розрізав телефонний дзвінок. Щоб не прокинулися діти, жінка поспішила у коридор, де на підставці стояв апарат.

— Здрастуй, Маріє! — почула у слухавці голос Дмитра, колишнього однокурсника.

— Не спиться тобі... — невдоволено мовила, прикривши слухавку долонею, щоби розмови не почули домашні.

— Вибач, але після нашої останньої зустрічі я втратив сон і думаю, як би скоріше побачитися з тобою. Ти ще не передумала? — упівголоса запитав Дмитро.

— Якщо не підведе здоров'я, то спробуємо, треба лише тепла дочекатися. Зателефонуй удень, бо в кімнаті вже мої заворушилися. Бувай! — пошепки попросила жінка й поклала слухавку.

Після чергової пиятики зятя мучила спрага і він, тримаючись за стіни, пробирався до кухні. Наштовхнувшись у темряві на тещу, вилаявся так, як тільки він умів.

— Чого це вам не спиться? Мало дня на плітки, то ви ще й ночами спати не даєте?!

Марія, аби не провокувати сварку, тихо прослизнула до дитячої кімнати, де мала місце на старенькому дивані, й прилягла. У власній хаті почувалася зайвою і про особисте життя вже не думала, бо дочка завжди дорікала, що мама не добивається від держави окремої квартири, більших пільг. Марія не розуміла, чому вона заважає рідним у великому будинку, який родина отримала при відселенні з Прип'яті. Вона ж не цурається хатньої роботи, допомагає виховувати внуків і всю зарплатню віддає до сімейного бюджету. Мало. Хіба вона винувата, що держава недооцінює працю вчителя? Могла вже йти на

заслужений відпочинок, але боїться про таке навіть подумати, бо завжди бракує грошей.

Дзвінок Дмитра розворушив спогади, які все частіше повертали її у минуле, не давали спокою. Та й чи можна забути день, який мільйонам людей розділив життя на «до» і «після»? Згадувала дитинство і юність, час, коли вийшла заміж і народила доньку та сина. Після закінчення Київського педагогічного інституту була скерована у Прип'ять учителем української мови. Молоде місто потребувало спеціалістів і охоче надавало житло тим, кого держава посиляла до них на роботу. Тож однокурсники заздрили щасливчикам, які опинилися у Прип'яті. Марія за активну громадську діяльність і червоний диплом однією із перших отримала призначення. Відчувала подвійну радість, бо це й від батьківського дому недалеко. Згадуючи той день, тепер жалкувала: краще б її відправили працювати подалі від Чорнобиля... Сумні спогади і робота виснажували жінку, тому вона часто приймала снодійне. Тож і зараз чекала, коли таблетки подіють.

Дмитро вже шкодував, що телефонував серед ночі, не подумав, що Марія живе не одна і це могло поставити її в незручне становище. Розбурхані спогади повернули його у студентські роки, коли готувався стати істориком. Під час навчання він надав перевагу заняттям спортом, та при видачі скерувань на роботу це не вплинуло на членів комісії. Тож згідно закону Дмитро мусив відпрацювати три роки в селі, у неповній середній школі, й тимчасово забути про спортивну кар'єру. Та в житті часто тимчасове швидко переходить у постійне, а нереалізовані можливості залишаються лише у мріях. Так сталося і з Дмитром. Перший рік роботи чоловік іще шукав можливість знайти роботу в місті, а коли його призначили директором школи, то змирився з долею, зрозумівши, що вище голови не стрибнеш. Одружився, дочекався дітей, працював, навчав школярів не тільки історії, а й сприймати різні життєві негаразди як випробування на міцність духу.

Про аварію на Чорнобильській атомній електростанції повідомили через кілька днів, коли в Києві проводили першотравневий парад на Хрещатику. Чутки й до села дійшли, але ніхто не міг сказати, настільки все серйозно і яких запобіжних заходів повинні дотримуватися люди. Весна у повному розпалі, кожен погожий день на вагу золота, тому

негоже його дармувати. Поки діти навчалися в школі, батьки садили городи і навіть не здогадувалися, що багатьом уже не доведеться збирати врожай...

Після свят Дмитро, не вірячи чуткам, поїхав до району і там довідався, що аварія на реакторі надто серйозна і все населення з тридцяти кілометрової забрудненої зони переселяють в інші райони області, а декого і ще далі. Їхнє село ніби поза тією зоною, але це за маршрутом автобуса, а хто тобі скаже, чи вимірювали по прямій? Довелося згадати географію і самому виміряти відстань. Результат власних розрахунків навів страх, а невпевненість у завтрашньому дні вибила людей зі звичної колії... Всі погляди були звернені на директора школи, якому раніше довіряли своїх дітей і тепер надіялися, що він більш компетентний і зможе прийняти правильне для всіх рішення.

Громадський транспорт перестав ходити. Життя завмерло. Дмитро через день їздив велосипедом до району і вистоював перед кабінетами партійних керівників. Секретарки в один голос відповідали, що ніхто тепер на місці не сидить, всі займаються евакуацією населення.

— Я хочу знати, коли наше село будуть вивозити і куди, — домагався Дмитро, але у відповідь поважні клерки лише розводили руками.

— Чекайте, вам повідомлять. Ми самі нічого не знаємо, — щиро відповіла одна з них, опустивши очі. — Складено план, але про нього всім не розповідають, щоб не поширювати паніки.

Дмитро повернувся до села, де його з нетерпінням чекали діти та дорослі. Не приховуючи свого невдоволення, поділився новинами. І про страшні наслідки радіації, які від них приховують, і про погану організацію вивезення людей. Не сказав лишень, що в районі подекуди про втечу секретаря райкому, який першочергово вивіз свою родину і досі не повернувся до кабінету.

Найважче було сприйняти те, що з собою нічого не можна брати. Отак працювала людина, будувалась і накопичувала статки, а тепер треба все залишити без надії колись повернутися у рідний дім.

Кажуть, що чекати і наздоганяти — найважче. Жодна робота не бралася до рук. Думки чорними хмарами клубочилися над Кремлем, де не поспішали з розпорядженнями про порятунок людей. Сипалися прокльони на голови українських партійних керівників, які замовчували правду і залишили людей наодинці з бідой. Дмитро під

натиском жінок через кілька днів знову поїхав до району і побачене вразило його настільки, що він розгубився. Покинуті будинки, безлюдні вулиці, а в райкомі застав лише заплакану секретарку. Ще недавно ця жінка з високою зачіскою при зустрічі посміхалася, а зараз із зібраним у вузол на потилиці волоссям виглядала старою і розгубленою. Здивувала пляшка горілки і квашений огірок на паперовій серветці поруч із друкарською машинкою. Такого раніше навіть у сні не міг побачити. Жінка схлипувала і витирала сльози. Побачивши Дмитра, зраділа, що не одна вона ще тут залишилася.

— Негідники! — говорила про тих, хто її тут залишив. — Якщо у мене нема дітей, то ніби я жити не хочу! А ти чого ще тут? Чекаєш, поки за тобою карету пришлють?

Дмитро не розумів, що тут відбулося та з якої радості чи горя жінка напилася.

— Давай вип'ємо, бо самій якось незручно, — вона дістала з шафи ще один келишок і наповнила горілкою. — Медики кажуть, що це єдиний лік від радіації. Але я впевнена, що ми вже її стільки хапнули, що нам допоможе чотири дошки і землі трошки, — жінка криво посміхнулася і одним рвучким рухом перехилила чарку.

Дмитро випив і витер рота рукою, зморщений огірок його не вабив.

— А коли ж по плану наше село будуть евакуювати? — допитувався, боячись, що після ще однієї чарки жінка йому взагалі нічого не скаже.

— Ніколи, чуєш, ніколи! Ваше село забули внести у план...

— Як це забули?! — скрикнув Дмитро, на мить уявляючи, як має про це сказати людям.

— Забирай родину і тікай, якщо маєш на чому. Транспорту не буде, бо тут уже мертва зона. Мертва! Ти хоч знаєш, що це таке? Хіросіму і Нагасакі пригадай, а тут, кажуть, ще сильніше вибухнуло, — лементувала жінка, повторюючи одне й те саме.

— А ви чого тут залишилися?

— Я на посту. Без дозволу не маю права... Та і який резон, мені нема кого рятувати. Давай на коня і прощай, поки вас сіткою від світу не відгородили! — секретарка розлила решту горілки. Випили мовчки, не цокаючись, як на поминках.

Стояв спекотний літній день. Після випитого крутити педалями ставало дедалі важче. Дмитро боявся повертатися в село і поглянути людям в очі. Вони довіряли йому, а він не наважився перевірити план евакуації. Надіявся, що партія однаково дбає про всіх і не залишить їх напризволяще. Помилився. Розчарувався і тепер не знав, як допомогти людям. Біля хати його зустріла роздратована дружина.

— Поки ти в районі шукаєш справедливості, наш голова сільської ради вже кілька днів як втік з родиною. А ти, дурню, чекаєш, поки тобі правду скажуть.

— Збирай дітей. Вранці підемо через білоруські пости шукати чисту територію, — розпорядився Дмитро.

Біля воріт почали збиратися односельці й директор школи, не приховуючи від них того, що знав, радив вчинити так само. Люди, навчені підкорятися партійним рішенням, тепер стояли розгублені й не знали, в який бік рушити, щоб врятуватися. Працюючи на городах, ніхто не дослухався до колгоспного брехунця, та чи й інформували там про зону зараження і настільки це небезпечно, сказати жоден не міг. Голова сільської ради знав правду чи здогадувався, але за ним вже й слід прохолов. Налякані люди гуртувались і обирали якийсь напрямок. Старші взагалі воліли померти на рідній землі й не хотіли залишати свої будинки. Серед таких — і Дмитрові тесть з тещею.

— У війну також радили тікати за Дніпро. І що, далеко вдалося втекти? — іронізував тесть. — А ти пропонуєш залишити всі статки і кудись ховатися. Кому ми потрібні?

— Тату, це вам не німці, а радіація! — пінився Дмитро, хоч і сам не до кінця розумів, куди від неї можна заховатися.

— Біля Миколаєва у нас живе родина, от ви до них і їдьте, а ми з бабою залишимося боротися з тією вашою безгосподарністю. Це ж треба було так міцно спати на посту, щоби серце України занепастити! Не буде їм прощення. А ви їдьте, їдьте. Всі біжать, а у вас ноги не слабші, — буркотів старий, пригортаючи внуків. Відчував, що ніколи з ними вже не зустрінеється.

Теща мала хворі ноги і не хотіла ставати дітям тягарем в нелегкій дорозі. Порадилися удвох і вирішили поборотися з тією радіацією вдома, тим паче, що не лише вони прийняли таке рішення. Частина

мешканців залишилась у селі, а офіційно їх виселили аж через вісім років. Дмитрові родичі до того дня не дожили.

* * *

На мітинг з нагоди двадцятої річниці Чорнобильської трагедії постраждали з'їжджалися звідусіль. Це була нагода зустрітися з людьми, у яких подібні проблеми і такі ж важкі спогади. Дмитро винуватив себе за нерішучість і неправильне рішення щодо переїзду у Миколаївську область. Без офіційних документів про виселення із забрудненої території родина не мала жодної підтримки від держави і з великими зусиллями налагоджувала життя на новому місці. Лише найближчі сусіди знали, звідки вони приїхали, то ж навіть поговорити про пережите не було з ким. Коли біда далеко, то вона і сприймається не так боляче, як тим, хто вже стикнувся з нею віч-на-віч. Через кілька років почалися проблеми зі здоров'ям у дружини та дітей. Дмитро повернувся у Київ і довго оббивав пороги чиновників, доки добився для родини статусу чорнобильців. Не тішили пільги, бо грошей бракувало не тільки на ліки, а й на елементарні потреби. Мізерна платня вчителя історії принижувала людську гідність і випихала з хати туди, де можна було висловити своє невдоволення.

Серед мітингувальників Дмитро побачив знайоме обличчя однокурсниці Марії. Худенька вертлява дівчина стала поважною жінкою, але голубі бездонні очі залишилися такими ж юними, попри легке павутиння ранніх зморщок. Доти Дмитро часто бував у Києві, та доля якось не зводила його з однокурсниками. Не було в них його нової адреси і чоловік жодного разу на приїздив на День відкритих дверей альма-матер.

— Маріє! — кинувся він до жінки й захопив у міцні обійми. — Дуже радий бачити тебе живою і здоровою! Ти ж, здається, у Прип'яті працювала?

Жінка вивільнилася з обіймів і зміряла поглядом однокурсника.

— А ти не змінився, такий же стрункий. Продовжив спортивну кар'єру? А чому на мітинг прийшов, співчуваєш чорнобильцям? — засипала запитаннями, на які не можна було відповісти кількома фразами.

— Після мітингу я тобі все поясню, якщо ти нікуди не поспішаєш, — запропонував Дмитро і вони обоє зосередили увагу на ораторах. Лише так і не інакше можна було назвати політиків, які з трибуни обіцяли золоті гори, а на ділі обмежували пільги чорнобильцям.

День виявився теплим, хоч і похмурним. Дмитро ще ні перед ким не сповідався, але перед цією жінкою йому не соромно було розповісти про свої невдачі й розчарування. Вони повернули на Володимирську гірку, де любили зустрічатись у студентські роки, й сіли на вільну лавку.

— Хочеш похвалитися своїми досягненнями? — зіронізувала Марія, бо чого б це чоловік так зрадив, побачивши її.

— Ні, Маріє. Не знаю, з чого почати, і не впевнений, чи ти зрозумієш мене, — опустил очі Дмитро і довго дивися на асфальт, ніби шукаючи там підказки.

— Почни з головного, бо я вже не така, якою ти мене знав раніше. Пережита трагедія змінила моє ставлення до всього і чужі успіхи мене дратують, — сказала Марія, блиснувши недобрим поглядом.

Дмитро переборов свою нерішучість, бо іншого разу може не трапитись, і розповів жінці про своє життя після закінчення інституту.

— Дружина серйозно хвора, діти також не можуть похвалитися міцним здоров'ям, але здобули вищу освіту і якимось дають собі раду.

— Мабуть, спортивна загартованість тебе врятувала від радіації. Чи ти горілкою рятувався? — засміялася Марія, уважно розглядаючи чоловіка. — Навіть не полисів, посивів тільки.

— Волосся тікає лише з розумної голови... — віджартувався Дмитро.

Щирість розповіді однокурсника відгукнулась у серці жінки спогадами і про власне життя. Марія повідала, що того дня, коли вибухнув реактор, вона перебувала на семінарі в Києві, а чоловік бігав дивитись, як гасять полум'я. Він працював на заводі «Юпітер», але його в числі багатьох активістів залучили до загонів допомоги населенню при евакуації. Своїх дітей знайшла в піонерському таборі, куди їх вивезли з Прип'яті. Родина возз'єдналася лише через місяць. Згодом отримали житло в Макарівському районі, але щастя в ньому не зазнали. Через два роки чоловік пішов у засвіти, а вона постійно боролась за здоров'я і виживання дітей. Марія звинувачувала себе, що не була в той час поруч із родиною. Їй здавалося, що могла якимось

вберегти чоловіка від необдуманого вчинку і краще захистити дітей під час евакуації. Переконати Марію в тому, що це — злий фатум, досі ніхто не зміг. Чи не намагався.

— Не муч себе, — Дмитро торкнувся її тремтячої долоні. — А я, як осел, чекав, коли мені скажуть правду.

— Тепер ми її знаємо, але від того не легше, бо нічого не можна повернути. Минають роки, про це лихо починають забувати. Справжні чорнобильці вже давно гниють у землі, а фальшиві множаться, незаслужено отримують пільги... І це найбільше гнітить, — похнюпилася Марія.

Колись Дмитро був упевнений, що ця активна мужня жінка зможе гори перевернути, виховати не одне покоління розумних українських дітей. Та Чорнобиль поставив на багатьох чорну мітку і забруднив не тільки найкращі чорноземи, а й людські душі. Посіяв зневіру та розчарування.

Сонце повисло над Дніпром, повіяло вогкістю. Марія глянула на годинник і поспішила попрощатися.

— Рада була зустрічі. Виговорилась — і ніби легше стало. Будеш у Києві — телефонуй або приїзди у гості, — запросила вона, дістаючи зі сумки аркуш паперу, щоби записати адресу і номер телефону. — До речі, моя сестра через десять років повернулася на своє подвір'я і досі там живе.

— На забрудненій території? — здивувався Дмитро. — І не хворіє?!

— Не частіше за мене. Їх там біля десятка сімей. Пише, що наче повернулася у минуле, проблеми є, але є і свої плюси. Вільні люди, ніхто ними не керує, — всміхнулася Марія.

— Може, радіація пішла з дощами глибоко в надра й земля сама оздоровлюється? — припустив Дмитро.

— Писала про звірів, які ходять поблизу осель. Почали свої овочі вирощувати і фрукти з саду вживати. Ось вийду на пенсію і поїду до неї.

— Не боїшся завчасу померти?

— Та ні, жити хочу, але хотіла би спокутувати провину перед родиною. Та й Богові видніше, коли кого забрати... — не відкриваючи до кінця, душу відповіла Марія.

Дмитро провів її до тролейбусної зупинки і попрощався. До відправки потяга залишалася година і він спустився в метро, щоби швидше дістатися вокзалу.

* * *

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ